

LUNDS
UNIVERSITET

Riktlinjer för hantering och bevaring av mänskliga kvarlevor vid Historiska museet

Innehållsförteckning

Syfte	1
Definitioner	1
Etiskt ramverk	1
Historiska museets uppdrag.....	1
Organisation, roller och ansvar.....	2
Historiska museets osteologiska samling	2
Arkeologiska samlingen inklusive antiksamlingen	2
Anatomiska samlingen	2
Förvärv och accession av mänskliga kvarlevor.....	3
Hantering och förvaring i magasin.....	3
Dokumentation och informationshantering.....	3
Tillgänglighet	4
Forskning och provtagning.....	4
Utlån	4
Bildpublicering.....	5
Deaccession och återlämnande.....	5
Uppdatering.....	6
Länkar.....	7
Kontaktuppgifter museinämnden	7

Syfte

Historiska museet vid Lunds universitet har tagit fram riktlinjer för att främja en respektfull hantering av mänskliga kvarlevor. Dessa är framtagna enligt god praxis för samlingsförvaltning, utifrån ICOMs etiska riktlinjer samt Riksantikvarieämbetets stöddokument *God samlingsförvaltning: stöd i hantering av mänskliga kvarlevor i museisamlingar* och *God samlingsförvaltning: stöd för museer i återlämnandeärenden*. Riktlinjerna ska gälla från 2022-06-02 och syftar till att informera om museets organisation och arbetsgång samt vara ett stöd internt och externt i samband med forskning, utställningsverksamhet, deaccession och återlämnande. Dokumentet är också en vägledning för forskare inför ansökningar om studier, provtagning och analys.

Definitioner

Mänsklig kvarleva – till detta räknas allt som en gång tillhört en människokropp, t.ex. ben, hår, tänder, naglar, mjukdelar etc. Även bearbetade kvarlevor och relikier räknas som en mänsklig kvarleva.

Förvärv – museet tar ansvar för ett föremål eller en mänsklig kvarleva genom t.ex. fyndfördelning eller gåva.

Accession - föremålet eller den mänskliga kvarlevan införlivas i museets samlingar.

Deaccession - föremålet avyttras ur samlingen genom t.ex. återlämnande eller destruktion.

Återlämnande/repatriering – i detta dokument när ett museum återlämnar en mänsklig kvarleva till en nation, stat, urfolk eller annan grupp

Etiskt ramverk

Dessa riktlinjer är upprättade utifrån Riksantikvarieämbetets stöddokument "God samlingsförvaltning. Stöd i hantering av mänskliga kvarlevor i museisamlingar" samt "God samlingsförvaltning. Stöd för museer i återlämnandeärenden".

Historiska museet är medlem i ICOM (International Council of Museums) och följer ICOMs etiska regler för museer gällande hanteringen av föremål och kvarlevor. Reglerna säger bland annat att mänskliga kvarlevor ska förvaras säkert och behandlas med respekt samt att forskning på, och utställning av, mänskliga kvarlevor ska utföras enligt professionella normer. *FN:s deklaration om urfolks rättigheter* ska också tas i beaktande om museet hanterar kvarlevor av sådan karaktär.

Historiska museets uppdrag

Museets uppdrag omfattar förvaltning och förmedling av universitets samlingar av arkeologiska fynd, medeltida kyrklig konst, mynt, etnografiska föremål samt föremål från före detta Antikmuseet och Anatomiska institutionen.

Enligt föreskrifterna ska museet:

- Långsiktigt vårda och utveckla samlingarna
- Utgöra infrastruktur för forskning och utbildning.
- Bedriva publik och utåtriktad verksamhet, samt samverka med det omgivande samhället.
- Vara en del av universitetets kulturverksamhet.

Organisation, roller och ansvar

Historiska museet är en kultur- och museiverksamhet inom Lunds universitet och ingår tillsammans med Skissernas museum, Botaniska trädgården och Akademiska kapellet i Lunds universitets kultur- och museiverksamheter (LUKOM), organisatoriskt placerat under Lunds universitets rektor. Lunds universitet är ett statligt universitet och samlingarna som förvaltas av museet är därmed statlig egendom. Som tillhörande Lunds universitet ligger också Historiska museet under Utbildningsdepartementet.

Historiska museet leds av en föreståndare som utses av Lunds universitets rektor. Museet har en styrelse med interna och externa ledamöter. Vid museet finns en museinämnd som består av föreståndare, antikvarier och konservatorer. Museinämnden är ett beslutande organ som avgör om föremål eller kvarlevor är lämpliga för provtagning eller utlån. En ansökan om provtagning eller lån kan avslås om den kommer in med för kort varsel eller inte innehåller den information som efterfrågas. Se vidare under rubrikerna *Forskning och provtagning* och *Utlån* samt på museets hemsida under Lån.

Historiska museets osteologiska samling

Museets humanosteologiska samlingar kommer framförallt från tre olika kontexter; arkeologiska undersökningar, medicinsk undervisning och forskning samt etnografisk insamling. De arkeologiska kvarlevorna utgör den största delen. Samlingarna består av brända och obrända kvarlevor från förhistorisk till historisk tid. Kvarlevorna kommer främst från Sverige. Det finns också ett mindre antal kvarlevor från andra delar av världen.

Arkeologiska samlingen inklusive antiksamlingen

I den arkeologiska samlingen och antiksamlingen (överförd till museet 2008 från det nerlagda Antikmuseet) ingår runt 4000 mänskliga kvarlevor. Kvarlevorna är daterade från mesolitikum till 1700-tal och är till största delen från dagens Sverige med betoning på Skåne. Undantag är kvarlevor från Jeriko i antiksamlingen, samt ett mindre antal från Egypten som ingår i den etnografiska samlingen.

Anatomiska samlingen

Den anatomiska samlingen överfördes till Historiska museet år 1995 i samband med att den Anatomiska institutionen lades ner. Samlingen omfattar ca 1700 kvarlevor och utgörs huvudsakligen av anonyma individer från Lunds medeltida kyrkogårdar men även av förhistoriska och etnografiska

kvarlevor. Största delen utgörs av kranier men det finns även en samling lösa underkäkar samt 33 mer eller mindre kompletta skelett, varav 26 är monterade på träställningar. I samlingen ingår även gipsavgjutningar av huvuden och kranier samt arkiv och fotonegativ i form av glasplåtar. En mindre del kvarlevor är efter avlidna individer, som enligt 1800-talets lagar, skickades till Anatomisalen i Lund för dissektion varefter kvarlevorna inkorporerades i samlingen. Bland dessa finns både namngivna och anonyma individer.

Förvärv och accession av mänskliga kvarlevor

Förvärv och efterföljande accession av mänskliga kvarlevor till Historiska museet sker främst genom arkeologiska undersökningar med stöd av *Kulturmiljölagen* (1988:950). Beslut om fyndfördelning fattas av Riksantikvarieämbetet. Museets ansvar för fyndomhändertagande omfattar arkeologiskt material upprävt i Skåne med undantag för Malmö kommun och Lunds medeltida stadskärna.

Den anatomiska samlingen är sluten, d.v.s. inga nya kvarlevor inkommer till den. Mänskliga kvarlevor som använts i undervisning vid Lunds universitet, exempelvis inom medicinsk undervisning eller tandläkarutbildning, kan dock accederas i samlingen efter beslut i museinämnden. Kvarlevor som ingått i andra museers samlingar eller i undervisning vid andra universitet, skolor eller liknande kan endast i undantagsfall tas emot efter beslut i museinämnden.

Historiska museet har inte möjlighet att ta emot våtpreparerade kvarlevor.

Hantering och förvaring i magasin

Alla mänskliga kvarlevor hanteras på samma sätt oavsett datering och kontext. Fynd ska sorteras efter materialkategori, packas enligt Historiska museets principer, och förvaras i magasinmiljö. För detaljer se *Lämna in arkeologiskt material* på museets hemsida. Endast behörig personal har tillgång till magasinet. Besökare får endast vistas i magasinet med medföljande personal eller med ett tidsbegränsat tillstånd från museet. Tillståndet tillhandahålls av personal på magasinet. Studenter och forskare som beviljats tillgång till samlingarna ska iakttä museets föreskrifter.

Dokumentation och informationshantering

Historiska museets mål är att alla mänskliga kvarlevor ska registreras i museets föremålsinformationssystem MuseumPlus. Uppgifter om mänskliga kvarlevor som idag fyndfördelas till museet överförs direkt till MuseumPlus. Rapporter från arkeologiska undersökningar med eventuella osteologiska rapporter lämnas in digitalt och ibland i fysiskt format till museet. De sistnämnda rapporterna förvaras i arkivet dit forskare, studenter och allmänhet (på begäran) har tillgång. De digitala rapporterna länkas till den arkeologiska undersökningen i MuseumPlus.

Analysresultat erhållna från kvarlevor ingående i museets ägo ska delges museet då projekt avslutas, eller inom fyra år. Dessa införlivas digitalt i databasen samt fysiskt i arkivet.

Tillgänglighet

Enligt Historiska museets föreskrifter ska samlingarna tillgängliggöras för allmänhet, forskning och grundutbildning. Detta sker genom exempelvis utställningar, besök och annan exponering såsom fotografering och filmning. Föreskrifterna gäller även de mänskliga kvarlevorna i samlingen.

Då mänskliga kvarlevor ingår i en utställning ska ett tydligt syfte och beskrivning av kontexten alltid finnas tillgänglig för besökarna. Mänskliga kvarlevor ska inte användas som rekvisita.

Exponering av mänskliga kvarlevor från minoritetsgrupper ska alltid ske i samråd med berörda grupper.

Vid en eventuell begäran från ett berört ursprungssamhälle om att dra tillbaka utställda mänskliga kvarlevor i en utställning, ska detta hanteras skyndsamt i enlighet med ICOMs etiska regler. Historiska museet beviljar inte fotografering av, eller tillgång till, mänskliga kvarlevor som ingår i ett pågående återlämnande. Undantag ges till personer involverade i återlämnandet.

Hanteringen av mänskliga kvarlevor ska alltid utföras av behörig personal.

Forskning och provtagning

Ben är betydelsefulla informationsbärare och det är viktigt att dessa, liksom museets övriga samlingar, är tillgängliga för forskning. Forskare och studenter har möjlighet att studera föremål i samlingarna och ta del av kataloger och arkivhandlingar. För dokumentation, analys och provtagning på mänskliga kvarlevor behandlas bara ansökningar från forskare knutna till en forskningsinstitution. Vid önskan om provtagning ska ansökan inkomma på Historiska museets blankett "Anhållan om provtagning" som finns att ladda ner på hemsidan. På blanketten ska ett tydligt syfte anges och den ska inkomma till museet senast två månader innan önskad provtagning. Beslut om provtagning tas vid påföljande museinämndsmöte i ordningsföljd efter anhållans ankomstdatum.

Behörig personal från museet kan behöva närvara vid provtagning och undersökning. Provtagning ska alltid ske i samråd med en osteolog och i förekommande fall konservator. Då projektet är avslutat eller inom fyra år ska museet delges prov- och analysresultaten.

Historiska museet beviljar inte access till mänskliga kvarlevor om de ingår i ett pågående återlämnande. Undantag ges till personer involverade i återlämnandet. Forskning på kvarlevor efter minoriteter och urfolk tillåts inte utan berörda gruppers tillstånd. Ett exempel är forskning på samiska kvarlevor där kontakt med Sametinget alltid ska upprättas.

Mer information om lån och provtagning finns på museets hemsida.

Utlån

Historiska museet lånar ut föremål och kvarlevor ur sina samlingar för forskning och utställning. Museet lånar som regel inte ut föremål eller kvarlevor till basutställningar. En museiinstitution eller motsvarande måste stå bakom lånet.

Låneansökan ställs till Historiska museets museinämnd och ska innehålla information om bland annat syfte, lånetid, transport och säkerhet i lokalen där föremålen eller kvarlevorna förvaras. Inför beslut görs en kontroll av kvarlevornas kondition, vilket avgör om de kan lånas ut eller inte. Beslut om utlån tas vid påföljande museinämndsmöte i ordningsföljd efter anhållans ankomstdatum. Museinämnden

håller möte en gång i veckan. Innan utlånet kan genomföras/verkställas måste de påskrivna lånehandlingarna vara museet tillhanda. I lånebeslutet framgår försäkringsvärden.

Historiska museet beviljar inte lån av mänskliga kvarlevor som ingår i ett pågående återlämnande. Museet beviljar inte lån av mänskliga kvarlevor som avses användas som rekvisita. Kvarlevor efter urfolk eller minoriteter lånas som regel inte ut. Undantag kan göras om kontakt med berörda grupper eller myndigheter är upprättad.

Forskare som önskar låna föremål eller mänskliga kvarlevor ska lämna in en ansökan med en komplett lista över de föremål eller kvarlevor som ingår i lånet senast fyra månader innan önskat lån. Vid mer omfattande, samt internationella lån, ska ansökan ha kommit in senast sex månader innan önskat lån. Utlåningstiden sätts vid forskarlån normalt till sex månader. Lånen kan i vissa fall förlängas. Anhållan om förlängning ska ha inkommit senast en månad före lånetidens slut.

Museer eller motsvarande som önskar låna föremål eller mänskliga kvarlevor till en utställning ska lämna in en ansökan med en komplett lista på de föremål eller kvarlevor som ingår i lånet senast åtta månader innan utställningen öppnar. Vid mer omfattande lån samt lån till internationella utställningar ska ansökan komma in senast 12 månader innan öppning. Utlåningstiden sätts på två år men kan i vissa fall förlängas. Anhållan om förlängning ska ha inkommit senast fyra månader före lånetidens slut. Museet tar ut en administrativ avgift samt en avgift per föremål eller fyndenhet för utlån till utställningar. Denna avgift framgår av lånepolicyn på museets hemsida. Kostnader som tillkommer betalas av låntagaren. Detta kan röra sig om bland annat transport och kurir.

Mer information om lån finns på museets hemsida.

Bildpublicering

För att få tillstånd att fotografera och publicera ett fotografi av mänskliga kvarlevor i museets samlingar för publicering eller motsvarande måste en ansökan om fotografering ha godkänts av museinämnden. På ansökan ska det anges om publiceringen är kommersiell eller icke-kommersiell. Historiska museet beviljar inte fotografering eller publicering av fotografier på mänskliga kvarlevor som ingår i ett pågående återlämnande. Fotografering och publicering av fotografier på mänskliga kvarlevor från minoritetsgrupper eller urfolk ska alltid ske i samråd med berörda grupper.

Deaccession och återlämnande

I Historiska museets samlingar finns kvarlevor och föremål som kan vara aktuella för återlämnande. Till exempel finns det mänskliga kvarlevor i den anatomiska samlingen som införskaffats i en kolonial kontext. Museet förvaltar de humanosteologiska samlingarna men Lunds universitet är ytterst ansvarig för att de hålls samman. Ärenden gällande återlämnande eller återbegravning kan initieras av Historiska museet men varken museet eller Lunds universitet har behörighet att besluta vid en återlämnandeförfrågan. Beslut gällande detta tas alltid av Sveriges regering. Inkommer en förfrågan om återlämnande ska Historiska museet skyndsamt påbörja ett ärende för utredning.

Se kommande process från Lunds universitet för mer information om återlämnande.

Uppdatering

Detta dokument upprättades 2016 och uppdaterades 2022 för att därefter uppdateras var 5e år eller vid behov. Dokumentet ska tillgängliggöras på Historiska museets hemsida.

Riktlinjerna för hantering och bevaring av mänskliga kvarlevor beviljades av Historiska museets styrelse 2022-06-01.

Göran Larson, styrelseordförande

Per Karsten, museichef

Länkar

Hemsida, Historiska museet: <https://www.historiskamuseet.lu.se/>

Anatomiska samlingen: <https://www.historiskamuseet.lu.se/anatomiska-samlingen>

Mänskliga kvarlevor i utställningar vid Historiska museet:

<https://www.raa.se/museer/samlingsforvaltning/sa-fungerar-samlingsforvaltning/manskliga-kvarlevor/historien-om-oss-formedling-av-manskliga-kvarlevor/>

ICOMs etiska regler: http://icomsweden.se/wp-content/uploads/2010/12/etiska-regler_webb-1.pdf

God samlingsförvaltning: stöd i hantering av mänskliga kvarlevor i museisamlingar:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:raa:diva-6027>

God samlingsförvaltning: stöd för museer i återlämnandearbenden:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:raa:diva-6026>

Kontaktuppgifter museinämnden

Postadress: Historiska museet vid Lunds universitet, Museinämnden, Krafts torg 1, 223 50 Lund

Tel: 046-222 79 44

E-post: museinamnd@luhm.lu.se

För intern post inom Lunds universitet: Hämtställe 53, märkt kuvertet "Museinämnden"